

Det Dyreetiske Råd

Udtalelse om pelsdyrproduktion

Justitsministeriet
Civilkontoret
Slotsholmsgade 10
1216 København K

Januar 2003

Udtalelse om pelsdyrproduktion

© 2003 Det Dyreetiske Råd

København

Grafisk tilrettelægning: Karsten Borup

Sat med Minion og Rotis

og trykt hos Notex – Tryk & Design a-s, København

1. udgave, 1. oplag

Printed in Denmark 2003

Det Dyreetiske Råd

Det Dyreetiske Råd er nedsat i henhold til Dyreværnsloven, som trådte i kraft 1. september 1991. Rådet erstattede Det Ethiske Råd vedrørende Husdyr, som havde fungeret siden 1986.

Rådet består p.t. af flg. 11 medlemmer:

Forskningsprofessor Peter Sandøe (formand)

Lektor Pia Haubro Andersen

Informationschef Gudrun Andreasen

Vicedirektør Bengt Holst

Gårdejer Karsten Vig Jensen

Direktør Peter Møllerup

Dyrlæge Ingeborg Mølbak

Bankfuldmægtig Bent Olufsen

Dyrlæge Anne Sørensen

Journalist Gorm Vølver

Kontorchef Anne Tønnes

Det Dyreetiske Råd har til opgave ud fra en etisk vurdering at følge udviklingen inden for dyreværn. Rådet kan afgive udtalelse om spørgsmål inden for dyreværn og skal på Justitsministerens begæring afgive udtalelse om særlige spørgsmål vedrørende lovgivningen om dyreværn (jf. Dyreværnsloven, § 25).

Der er kommet følgende udtalelser fra Det Dyreetiske Råd:

- Udtalelse om dyreforsøg (september 1992)
- Udtalelse vedrørende svineproduktion (oktober 1993)
- Udtalelse om buejagt (september 1993)
- Udtalelse vedrørende hold af dyr, der kan frembyde fare eller skabe frygt, eller som vanskeligt kan holdes i fangenskab på dyreværnsmæssigt forsvarlig måde (juni 1994)
- Udtalelse vedrørende slagtefjerkræ (februar 1995)
- Udtalelse om økologisk husdyrproduktion (november 1995)
- Udtalelse om bioteknologi i forbindelse med dyr (juni 1996)
- Udtalelse om rituelle slagtninger (april 1997)
- Udtalelse om skadedyrsbekæmpelse (maj 1997)
- Anvendelse af "Ovum-Pick-Up"-teknik til opsamling af oocyter fra tamkvæg (marts 1998)
- Udtalelse om hold af heste (marts 1998)
- Udtalelse vedrørende afregistrering af visse lægemidler til heste (november 1998)
- Udtalelse om avl af dyreracer, hvor fødselsvanskeligheder vil forekomme hyppigt (december 1998)
- Udtalelse om avl af hunde og katte (april 1999)
- Udtalelse om etiske grænser for medicinsk og kirurgisk behandling af familiedyr (september 1999)
- Udtalelse om halekupering af hunde (maj 2000)
- Debatoplæg om kloning og kloningsrelaterede teknikker (juni 2000)
- Udtalelse om kloning af dyr (februar 2001)
- Udtalelse om æglæggende høner (juni 2001)
- Udtalelse om kloning (april 2002)

Alle henvendelser til Det Dyreetiske Råd bedes rettet til Rådets sekretariat:

Det Dyreetiske Råd

Justitsministeriet

Civilkontoret

Slotsholmsgade 10

1216 København K

Tlf. 33 92 27 80

Indhold

1. Baggrund
5

2. Lovgivning
6

3. Beskrivelse af forholdene
7

4. Ethiske overvejelser
16

5. anbefalinger
19

6. Sammenfatning
24

7. Bilag
28

Udtalelse om pelsdyrproduktion

1. Baggrund

Mennesker har klædt sig i skind og pels siden udviklingen af de første jægersamfund. I første omgang har pels været det bedste – og måske eneste – materiale, der kunne yde effektiv beskyttelse mod kulde og regn. Skind og pels har imidlertid også være brugt til udsmykning og i visse sammenhænge været et statussymbol. I dag i vores kultur kan skind og pels på samme måde udover en praktisk funktion bruges til udsmykning eller have en særlig symbolværdi, fx at signalere tilhørsforhold med en bestemt social klasse eller som fetich. Selv om den teknologiske udvikling har givet os andre muligheder for at fremstille beklædningsgenstande med samme – og i nogle tilfælde bedre – egenskaber end skind og pels, er der derfor stadig et marked for skind- og pelsprodukter.

Skind og pels skaffes på forskellige måder. Dels

Skind og pels kan ud over at have en praktisk funktion bruges til udsmykning eller have en særlig symbolværdi, fx at signalere tilhørsforhold med en bestemt social klasse.

bliver huderne fra dyr som fx kvæg, svin og lam, der slagtes i forbindelse med kødproduktionen, anvendt enten uden hår som skind eller med hår som pels. Dels opdrættes visse dyrearter som fx mink, ræv, chinchilla og kanin på farme med det formål at benytte dyrets pels til beklædning. Endelig kan pels komme fra vilde dyr, der typisk er fanget i fælder eller skudt under jagt. Der er desuden beretninger om, at der i visse lande opdrættes hunde og katte til pelsproduktion, eller at herreløse hunde og katte indfanges og aflives, hvorefter pelsen sælges.

Internationalt har der i de senere år været en del kritik af brugen af pels. Kritikken tog oprindelig udgangspunkt i brugen af pels fra vilde dyr, men rejstes i dag især over for produktionen af dyr som mink og ræve. Mink og ræve er rovdyr, som har været domesticeret i relativt kort tid. De adskiller sig derved fra de dyr, vi er vant til at holde i produktionsøjemed, og de opfattes ofte som værende mere “vilde”. Konkret går kritikken på, at dyrene holdes under forhold, hvor deres velfærd ikke i tilstrækkelig grad bliver tilgodeset. Denne kritik rettes også ofte mod andre former for husdyrhold, men får i forbindelse med pelsdyrene ekstra vægt fra argumentationen om, at disse dyr har status som mere vilde og dermed er vanskeligere at holde på acceptable vilkår i produktionsøjemed. Et andet argument i kritikken går på, at det i sig selv er uetisk at producere dyr udelukkende med det formål at fremstille pels. Endelig har problemerne med faunaforurening, der kan opstå, når mink undslipper fra farmene, været bragt på bane. Brug af skind eller pels som biprodukt fra kød- og mælkeproduktionen opfattes typisk ikke som en selvstændig dyreetisk problemstilling, men er et element i den generelle diskussion af den

moderne intensive landbrugsproduktion, mens betænkelighederne vedrørende pels fra vilde dyr ofte går på fangst-/aflivningsmetoderne. Mange dyreværnsorganisationer har været særdeles aktive i debatten, og har benyttet sig af diverse aktioner for at sætte fokus på deres budskab.

Kritikken har været medvirkende til, at der også fra politisk side er kommet opmærksomhed på brugen af pels. I politisk sammenhæng har der tidligere været fokus på pels fra vilde dyr, hvilket bl.a. har haft som konsekvens, at visse typer fælder nu er forbudt. I dag er det primært produktionen af pelsdyr, der fokuseres på. Den politiske interesse for pelsdyrproduktionen har bl.a. haft som konsekvens, at pelsdyrproduktion nu er forbudt i Storbritannien med henvisning til etiske argumenter, produktion af ræve er i Holland blevet forbudt med den begrundelse, at disse dyr ikke kan holdes på en velfærdsmæssig forsvarlig måde, og et forbud mod minkproduktion overvejes men er afvist at kunne begrundes med henvisning til dyrevelfærdshensyn. I Italien har man valgt at stille så vidtgående krav til produktionen af pelsdyr, at produktionen, som den kendes i dag, må afvikles. For både Storbritannien og Italien gælder dog, at pelsdyrproduktionen i forvejen var meget begrænset. Også på EU-niveau har der været sat fokus på pelsdyrproduktionen. I 1999 kom en Europarådsrekommendation om hold af pelsdyr, og i 2001 udgav EUs videnskabelige komité en rapport om pelsdyrenes velfærd. Danmark står nu over for at skulle omsætte Europarådsrekommendationen til dansk lovgivning.

På baggrund af udviklingen på internationalt niveau samt det aktuelle behov for at evaluere den danske lovgivning vedrørende hold af pelsdyr har Det Dyreetiske Råd valgt at se på pelsdyrproduktionen i Danmark. Rådet håber i den forbindelse at være med til at præge debatten om pelsdyrproduktion. Rådet har valgt i denne udtalelse at koncentrere sig om produktion af mink, da produktionen af denne dyreart udgør omkring 99% af den danske pelsdyrproduktion. Rådet inddrager dog også ræve-

produktionen, da denne ligesom minkproduktionen er genstand for offentlig diskussion. Ser man alene på antallet af berørte dyr, og de problemer disse kan blive udsat for i forbindelse med produktionen, kan der dog i lige så høj grad være behov for at drøfte produktionen af andre pelsdyr, fx chinchillaer og kaniner. Dette har Rådet dog af ressourcemæssige hensyn valgt at afstå fra. Rådet tager i denne udtalelse heller ikke stilling til brug af pels fra andre kilder såsom biprodukter fra fødevarerproduktionen, fangst af vilde dyr m.m.

2. Lovgivning

Hold af mink og ræve er underlagt bestemmelserne i dyreværnsloven (lov nr. 386 af 6. juni 1991 med senere ændringer) på lige fod med den øvrige husdyrproduktion og anden hold af dyr. Desuden findes lovgivning, der vedrører sygdomsbekæmpelse og hygiejne samt miljøspørgsmål i relation til pelsdyrproduktion. De metoder, der er godkendt til aflivning af pelsdyr er anført i Bekendtgørelse om slagtning og aflivning af dyr (Bek. nr. 1037 af 14/12 1994). Herudover er pligt til at indberette, hvis pelsdyr undslipper fra farmene. Der er fastsat regler med henblik på at forebygge, at mink undslipper fra farmene, og Fødevarerdirektoratet kontrollerer hvert andet år, at hegnene omkring farmene lever op til de fastsatte krav. Ræveproduktionen er yderligere underlagt mere specifikke krav bl.a. vedrørende burstørrelser og indretning i Bekendtgørelse om opdræt af ræve (Bek. nr. 736 af 10/9 1993 med senere ændringer). Rævefarme skal desuden registreres i Fødevarerdirektoratet før ibrugtagning, og der er krav om uddannelse af de personer, der forestår driften. Fødevarerdirektoratet foretager rutinemæssigt tilsyn med rævefarmene for at sikre, at reglerne overholdes.

I 1989 kom det daværende Etiske Råd vedrørende Husdyr med en udtalelse om produktion af ræveskind. Rådet konkluderede:

“at der endnu ikke er udviklet burmiljøer eller alternative systemer, som sikrer, at dyrene ikke påføres urimelige ulemper, både fysisk og mentalt. Rådet finder, at produktionen, som den praktiseres i sin nuværende form, er etisk uacceptabel”.

Europarådets rekommandation om hold af pelsdyr kom i 1999. I rekommandationen stilles bl.a. minimumskrav til areal og indretning af bure til pelsdyr. Danmark er ligesom de øvrige medlemslande forpligtet til at omsætte denne til national lovgivning, men de enkelte lande kan vælge at stille flere og/eller mere vidtgående krav, sådan som det fx er sket i Italien. EUs videnskabelige komité udgav i 2001 en rapport om pelsdyrenes velfærd. Rapporten har været genstand for en del polemik, idet den arbejdsgruppe bestående af folk med særlig viden om pelsdyr, der udarbejdede det faglige grundlag for rapporten finder, at visse oplysninger og konklusioner er blevet fordrejet i den endelige version af rapporten. Den videnskabelige komité, der er ansvarlige for den endelige version, har i forlængelse af kritikken publiceret et efterskrift med rettelser til rapporten.

Som bilag til denne udtalelse er givet en sammenfatning af de dyrevelfærdsmæssigt mest relevante aspekter af henholdsvis de nuværende danske regler, Europarådsrekommandationens minimumskrav samt Dansk Pelsdyravlerforenings anbefalinger fra 1991. Dansk Pelsdyravlerforening har dog siden 1999 tilsluttet sig Europarådsrekommandationens krav, og foreningens anbefalinger er nu under revision. Det Dyreetiske Råd er desuden bekendt med, at der er etableret et samarbejde mellem Dansk Pelsdyravlerforening og Foreningen til Dyrenes Beskyttelse med henblik på at udarbejde handlingsplaner vedrørende dyrevelfærd.

3. Beskrivelse af forholdene

Der er ca. 2500 medlemmer af Dansk Pelsdyravlerforening. I Danmark produceres der skind fra

mink, ræv, chinchilla, kanin og ilder – langt hovedparten af produktionen er dog fra mink. Der produceres omkring 10-12 mio. minkskind om året i Danmark, hvilket svarer til ca. 40% af verdensmarkedet. I Danmark er den gennemsnitlige størrelse af minkfarme stigende, mens antallet af minkfarme er faldende. Sammenlignet med minkproduktionen er produktionen af ræveskind lille. Der produceres omkring 30.000 ræveskind om året i Danmark, og den danske ræveproduktion er faldende. Produktionen af chinchillaer er i samme størrelsesorden som ræveproduktionen, mens produktionen af kaniner og ildere er væsentligt mindre.

Produktionssystemerne til mink og ræve er meget ens fra farm til farm. De er samtidig ikke blevet lavet væsentligt om gennem de sidste årtier – det grundlæggende design er det samme om end indretningen er blevet udviklet og forbedret lidt. Selv om produktionen ligesom andre produktioner er blevet løbende effektiviseret betyder dette, at produktionsforholdene for dyrene ikke blevet intensiveret på samme måde som i den øvrige husdyrproduktion.

Mink

Minkens biologi

Mink stammer oprindeligt fra Nordamerika. Mink er rovdyr og finder deres bytte både til lands og til vands. Mink kan svømme og dykke, og har en svagt udviklet “svømmehud” mellem tærne. De lever ofte nær søer og floder, hvor de holder til i huler. Mink er territoriale, og hannernes territorium er større end hunnernes. Størrelsen af territorierne varierer bl.a. i forhold til mængden af føde, men udgør omkring 2,5-6 km² for hannerne og 0,5-3 km² for hunnerne. En hanminks territorium overlapper således flere hunners. Mink er solitære dyr og opsøger kun hinanden i forbindelse med parring. Hannerne er desuden med en gennemsnitlig vægt på 1,2 kg væsentlig større end hunnerne, der i gennemsnit vejer 0,6 kg. Minkens reproduktion følger et fast sæsonmæssigt

mønster med et kuld om året, hvor ungerne fødes om foråret. Ungerne er helt afhængige af moderen i den første tid efter fødslen. Den naturlige fravæning foregår, når ungerne er 8-10 uger gamle. Kuldet bliver sammen til omkring september.

Mink kan svømme og dykke, hvilket også kan ses i fangenskab. I naturen har mink derfor mulighed for at finde deres bytte både til lands og til vands.

Hold af mink

I 1800-tallet opstod de første farme for mink i Canada, og i 1920-1930'erne blev der etableret minkfarme i Skandinavien, inklusiv Danmark. Bestanden af avlstæver i Danmark er på ca. 2,3 mio. dyr fordelt på omkring 2000 farme. Mink holdes typisk i netbure på 90 x 30 x 45cm (længde x bredde x højde) plus adgang til en redekasse. Buret huser en voksen mink eller to ungdyr. Også hos de domesticerede mink er hannen større end hunnen. Størrelsen varierer med minktype, men typisk vejer en brun han omkring 2800g og en hun omkring 1600g ved pelsningstidspunktet. Minkproduktionen følger en fast årlig cyklus: Minkene parres i marts. Parringen foregår typisk ved, at tæven flyttes over i hannens bur. Naturlig parring er nødvendig for at stimulere tævens ægløsning. Hvalpene fødes sidst i april – først i maj. Tæven får i gennemsnit 5-7 hvalpe pr. kuld, men kan få op til 14 hvalpe, hvilket er ca. dobbelt så mange som den vilde mink, og det kan derfor være nødvendigt at fordele hvalpene ligeligt mellem tæverne. Fødselsproblemer er hidtil kun

sjældent blevet observeret, men fødselssituationen er først nu blevet gjort til genstand for nærmere undersøgelser. Hvalpene fravænes ved 7-8 ugers alderen ved at fjerne tæven fra kuldet. 1-2 uger senere opdeles kuldet og placeres med han og tæve parvis. I november-december sorteres dyrene. De dyr, der beholdes som avlsdyr, holdes derefter enkeltvis. Resten aflives på farmen og pelses. Aflivningen foregår ved, at minkene puttes i en kasse, hvorefter der tilledes gas (typisk CO₂). Minkene mister bevidstheden i løbet af få sekunder og dør kort efter. Efter pelsningen sendes minkkroppene til destruktion.

Mink fodres normalt én gang dagligt, dog fodres der ofte 2-3 gang dagligt i diegivningsperioden og hvalpenes tidlige vækstperiode. I de første fire uger efter fødslen lever hvalpene udelukkende af tævens mælk. Derefter begynder hvalpene at tage fast foder, og de fodres i perioden til fravæning med samme foder som tæven. Foderet består af fiskeaffald og slagteriaffald samt kød- og benmel. Foderet sammensættes som et kompromis mellem tævens og hvalpenes krav til fordøjeligheden. Hvalpene stiller nemlig større krav til fordøjelighed af fx protein (og dermed til valget af fodermidler) end tæven, og hvis hvalpenes behov ikke tilgodeses, kan det medføre diarré. Igangværende og kommende undersøgelser søger derfor at afdække den fodersammensætning, der bedst tilgodeser både tævens og hvalpenes behov. Efter tidspunktet for pelsning kan foderets energiindhold nedsættes for at slanke de tilbageværende avlsdyr frem mod parringstidspunktet. Efter restriktiv fodring i ca. fem dage fodres minkene *ad libitum* fra en uge før parring og i hele parringsperioden, den såkaldte "flushing", hvilket er medvirkende til at øge reproduktionsresultatet.

Der ses en relativt stor hvalpedødelighed hos mink i naturen, hvilket er en naturlig reproduktionsstrategi, hvor der produceres mere afkom, end der fravænes. Under produktionsforhold er det ikke ualmindeligt med en forholdsvis stor andel dødfødte hvalpe eller hvalpe, der dør få dage efter fødslen, men der ses en stor variation i dødelighed mellem både år og besætninger. Variationen skyldes

især sygdomme i den pågældende besætning eller udbrud af det multifaktorielt betingede syndrom “fedtede hvalpe”, der er kendetegnet ved, at hvalpene dækkes af gulbrune klæbrige skorper af sekret fra huden, får diarré og i værste fald dør. Når man ser bort fra de hvalpe, der registreres som dødfødte eller bukker under for sygdom eller et udbrud af “fedtede hvalpe”, er der dog en begrænset dødelighed i minkproduktionen. Der er ingen centrale registreringer af dødeligheden, men folk med viden om produktionen skønner, at dødeligheden af hvalpe inden fravæning er 5-7%, mens dødeligheden efter fravænningsalderen næppe overstiger 3%.

Adfærd

Mink er rovdyr, og lugtesansen er den mest udviklede sans hos mink. Duftmarkering udgør den vigtigste form for langtids- og distancekommunikation hos mink, mens kropssproget er af størst betydning i den umiddelbare, direkte kommunikation mellem minkene. Minken har kirtler med sekret til duftmarkering på halsen, bugen og omkring endetarmsåbningen. Undersøgelser har vist at mink i fangenskab hviler 70% af tiden – typisk inde i redekassen. De resterende 30% bruges bl.a. på social adfærd (hos de der går parvis) (8%) og optagelse af foder og vand (ca. 1%). Hos mink ses især to former for unormal adfærd, nemlig stereotypier og pelsnav. Begge former for adfærd påvirkes af genetiske og miljømæssige faktorer.

Stereotypier er en unormal form for adfærd, hvor dyret gentager den samme bevægelse tilsyneladende uden noget formål. Stereotypier ses ikke hos vilde mink og kun sjældent hos mink i berigede miljøer som fx i zoologiske haver. Forekomsten af stereotypier anses derfor for at være tegn på, at der er forhold i minkenes omgivelser, som ikke er tilfredsstillende, og som kan lede til alvorlige velfærdsproblemer. Stereotypier forekommer primært hos de voksne mink. De stereotypier, der ses hos mink, er især lokomotoriske, dvs. minkene typisk cirkler eller pendler i otte-taller i buret. Visse faktorer vides

at øge risikoen for forekomst af stereotypier, fx tidlig fravæning, store kuld, eller manglende redekasse. Forekomsten af stereotypier påvirkes ligeledes af, hvor meget og hvor hurtigt minkene taber i vægt, når der anvendes restriktiv fodring. Samtidig er det vist, at de minkhvalpe, der holdes parvis, som voksne udvikler færre stereotypier, end dem der holdes enkeltvis eller i grupper på tre dyr. Forekomsten af stereotypier følger både et dagligt og et årligt mønster. Således øges mængden af stereotypier i tiden før det tidspunkt, hvor minkene forventer at blive fodret. Og mens der om foråret og sommeren næsten ikke ses stereotypier, skønner forskere med nært kendskab til produktionen, at der i vinterperioden ses den største forekomst af stereotypier – op til 10% af den vågne tid. Vinterperioden er det tidspunkt, hvor tæven dels fodres restriktivt, dels under drægtigheden går alene indtil hvalpene fødes, og disse forhold anses for at fremme forekomsten af stereotypier. Der er dog store variationer i forekomsten af stereotypier både mellem besætninger og blandt dyr på samme besætning, og der ses tillige forskelle mellem de forskellige minktyper.

Pelsnav er betegnelsen for den situation, hvor minken gnaver i eller sutter på dækhår og underuld hos sig selv og/eller sin burfælle, hvorved hårene fjernes. Motivationen for pelsnav kendes ikke, men adfærden falder tidsmæssigt sammen med minkens aktivitetsperioder i skumringstimerne og kan variere med sæsonen. Der er ingen sammenhæng mellem pelsnav og aggression, men én type pelsnav – nakkegnav – kan være forbundet med seksualadfærden, idet denne type pelsnav typisk udføres af hanner på tæver. Noget tyder desuden på, at pelsnav kan hænge sammen med et stimulus fattigt produktionsmiljø, idet det forekommer hyppigere, hvis mink indhuses alene og fx ikke ses, når tæven passer sine hvalpe. Forekomsten af pelsnav kan desuden fremmes af faktorer, som har med pasningen at gøre som fx tidlig fravæning og isoleret opvækst. Pelsnav tolkes derfor som et tegn på understimulering og kedsomhed og tyder på nedsat velfærd hos dyret. Der ses ingen forskel i relation til øvrig adfærd

mellem dyr fra pelsnavende og ikke pelsnavende linier, men der kan være en arvelig disposition for at pelsnavne, og tendensen til pelsnav kan reduceres gennem selektion. Selektion mod pelsnavning er i dag en del af avlsprogrammet i minkproduktionen, og pelsnav er ikke mere særlig udbredt.

Indhusning

Undersøgelser tyder på, at det ikke i så høj grad er størrelsen af arealet, som kompleksiteten af det miljø, der tilbydes på arealet, der har betydning for mink – et fænomen der kendes fra studier af andre dyrearter. Nogle undersøgelser har således vist, at minkenes adfærd ikke påvirkes af at give dem bure, der er tre gange så store som de gængse bure. Dog har andre undersøgelser vist, at mængden af unormal adfærd (stereotypier) reduceres, hvis minkene får adgang til tre forbundne normalbure, hvilket formodentlig kan tilskrives den øgede kompleksitet af tre bure frem for ét snarere end det øgede areal i sig selv. Der er ingen undersøgelser, der viser, at trådnettet giver problemer for minkenes poter, og problemer ses heller ikke i praksis.

Det er vigtigt for mink at have adgang til en redekasse. Hvis der ikke er adgang til en redekasse, viser minkene tegn på stress.

Selv om mink under naturlige forhold lever alene, kan de godt under visse omstændigheder tolerere hinanden, fx hvis de vokser op sammen. Når mink-

hvalpene når en vis størrelse, vil de dog typisk, selv om de er opvokset sammen, etablere en rangorden gennem truende adfærd og kampe. Idet minkene efter fravæning placeres parvis, kan der derfor være problemer med bidskader, men skaderne er sjældent fatale. Antallet af bidskader øges ved overbelægning, fx 3 dyr pr. bur. Udbredelsen af evt. overbelægning kendes ikke. Under produktionsforhold holdes minkene tæt på hinanden. Der er varierende resultater fra undersøgelser over effekten af at opsætte visuelle barrierer mellem burene i forsøget på at etablere

Mink ser ud til at foretrække et hvilested over bundniveau, fx på en hylde.

en kraftigere adskillelse mellem burene. Problemet kan bl.a. være, at minkene stadig kan høre og lugte hinanden.

Det er vigtigt for minkene at have adgang til en redekasse. Hvis der ikke er adgang til en redekasse, ses tegn på stress, som fx kommer til udtryk ved øget aktivitet, øget forekomst af stereotypier og øget niveau af stresshormoner. Der er tendens til, at minkene opholder sig mere i buret end i redekassen sidst i diegivningsperioden. Om dette skyldes, at minkene foretrækker buret frem for kassen, eller at der på det tidspunkt er pladsmangel i redekassen er usikkert. Minkene ser desuden ud til at foretrække et hvilested over bundniveau, fx på en hylde – uanset om hylden er af fast materiale eller trådnæt. I diegivningsperioden giver hylden tillige tæven mulighed for at komme væk fra hvalpene – i hvert faldt indtil de er store nok til at følge efter.

Der har været en del diskussioner i forskerkredse om, hvorvidt mink har behov for adgang til vand til at svømme i. Nogle undersøgelser viser ingen forskel på minkenes adfærd afhængig af, om de har adgang til svømmevand, men andre undersøgelser tyder på, at minkene er frustrerede ved manglende adgang til svømmevand i samme grad, som hvis de fratages adgang til foder. Det ser dog ud til, at forskerne nu er ved at være enige om, at mink ikke har et essentielt behov for adgang til svømmevand. Det vil sige, at minkene ikke behøver vand fx til termoregulation eller pelspleje, og at de således ikke nødvendigvis vil lide, hvis de lever uden adgang til svømmevand. Meget tyder til gengæld på, at mink har et stort behov for adspredelse, og kan lide som følge af mangel på stimulering. I den forbindelse kan adgang til svømmevand være én blandt flere mulige måder, hvorpå minkenes forhold kan beriges ved at give dem forskellige opholds- og beskæftigelsesmuligheder.

Meget tyder på, at mink har et stort behov for adspredelse. Adgang til svømmevand kan være én blandt flere mulige måder, hvorpå minkenes forhold kan beriges ved at give dem forskellige opholds- og beskæftigelsesmuligheder.

I forsøget på at skabe et mere stimulerende miljø for minkene, har forskere set på forskellige alternative indhusningsformer, fx gruppeindhusning, der giver mulighed for social adfærd. Gruppeindhusning giver desuden mulighed for senere fravæning. Grupperne kan enten bestå af familiemedlemmer eller mink fra andre kuld. Indhusning i grupper påvirker ikke aktivitet, stereotypier, leg og pelspleje, men derimod ædeadfærd og readeadfærd. Nogle under-

søgelser viser, at mængden af aggression, kropsbid og halegnav forøges ved gruppeindhusning sammenlignet med indhusning i par, mens der ikke kan påvises bedre velfærd for hverken hvalpe eller tæver. Problemerne antages at skyldes konkurrencen om de ressourcer, der er til rådighed for minkene, samt det forhold at minken grundlæggende er en solitær dyreart. Gruppeindhusning kan samtidig vanskeliggøre opsyn med dyrene og styring af fodertildeling. Dødeligheden kan være væsentlig højere ved gruppeindhusning. Endnu et alternativ er at have tæven sammen med hvalpene i et tre-rums bur op til tidspunktet for pelsning. Fordelen er, at mængden af stereotypier reduceres en anelse, og minkene kan i nogle tilfælde opnå en højere kropsvægt i efteråret. Ulemperne er dog, at minkene kan være mere stressede, at tævens dievorter bliver beskadiget samt, at der ses flere pelsskader og bid. Samlet set må denne form for indhusning siges at være en fordel for tæven i yngelplejeperioden, mens tævens velfærd er reduceret i tiden frem til pelsning. Generelt kan siges, at gruppeindhusning vil være en fordel for de dominerende mink i gruppen, som let vil kunne få adgang til ressourcerne og de positive aspekter af det sociale samvær, fx leg, mens det for de øvrige i gruppen kan være stressende med fx nederlag i slåskampe og begrænset adgang til ressourcer. Grupper kan være en mulighed i fremtidens minkproduktion, men dette forudsætter forskning i centrale aspekter som fx mængden af tilgængelige ressourcer, stør-

Gruppeindhusning, fx i forbundne bure, giver minkene mulighed for social adfærd, men kan også give velfærdsmæssige problemer.

relse og indretning af arealet (så der er tilstrækkelig plads til at komme ordentligt væk fra en evt. dominerende gruppefælle) samt gruppens størrelse og sammensætning. Pelsdyravlerforeningen anbefaler, at mink holdes i par og ikke i grupper.

Avl

Avlsdyrene bliver typisk maksimalt 3 år, da udskiftning fremmer den genetiske fremgang. Der er ingen central styring af avlen. Normal selekteres primært efter produktionsegenskaber såsom kuld størrelse, kropslængde og pelskvalitet. For eksempel er antallet af hvalpe således næsten fordoblet fra ca. 3 hvalpe hos de vilde mink, men der ses store individuelle forskelle. En målrettet selektion for produktionsegenskaber, fx øget kropsstørrelse, kan imidlertid give problemer, hvis udviklingen fortsættes. Også visse pelsvariationer kan være forbundet med problemer for dyrene. Således undersøges forekomsten af tandlidelser hos blå mink i nyt projekt.

Mindre frygtsomme dyr må antages at have et bedre liv, og undersøgelser har vist, at det er muligt at fremavle mink, som er mindre frygtsomme. Der er udviklet en test for frygtsomhed, som avlerne kan anvende ved selektion af avlsdyrene. Selektionen for mindre frygtsomhed resulterer tilsyneladende i en reel mindre frygtsomhed hos dyret og ikke blot en mindre frygtreaktion. Den mindre frygtsomhed er desuden generel og ikke kun over for mennesker. Der er dog ikke på nuværende tidspunkt en bevidst, målrettet avl i minkproduktionen med henblik på at reducere frygtsomhed. Alligevel viser mink mindre frygtsomhed i dag end tidligere. Dette forhold kan muligvis skyldes et skift i typerne af mink, der indgår i produktionen, hvor en brun variant i dag dominerer i stedet for den tidligere sorte. En undersøgelse viser nemlig, at der kan være sammenhæng mellem temperament og pelsfarve. Det forhold, at det er nemmere at arbejde med tillidsfulde dyr, må dog også antages at have afstedkommet en vis bortselektion af de mest frygtsomme dyr. Undersøgelser viser desuden, at det er vigtigt for at vænne

minkene til mennesker, at hvalpene tidligt udsættes for kontakt med mennesker, og at kontakten opleves som positiv.

Ræv

Rævens biologi

De ræve, der holdes i pelsproduktionen stammer fra den røde ræv (sølvræv) og polarræven (blåræv). Den røde ræv er vidt udbredt i de fleste dele af verden, mens polarræven findes i arktiske egne. Ræve er rovdyr, men lever også af frugt, bær og ådsler. Til trods for at ræve er solitære dyr, kan de godt holde sammen i par eller familiegupper, særligt i avlsperioden. Rævene er territoriale, og kan tilpasse sig mange forskellige habitater. Rævene bor i rævegrave, dvs. huler i jorden, hvor der er flere huler og udgange for hver ræv. Polarrævene benytter dog også fordybninger i den frosne jord, som de enten selv har gravet eller som forekommer naturligt. Rævens reproduktion følger den årlige cyklus, og tæven føder typisk et kuld hvalpe i april-maj. Den røde ræv får 1-6 hvalpe, og den naturlige fravæning foregår, når hvalpene er omkring 12-15 uger gamle. Polarræven får 1-11 hvalpe, der fravænes naturligt ved 5-9 ugers alderen. Hvalpene er helt afhængige af tæven i de første uger. I naturen kan der under visse forhold ses en stor dødelig blandt hvalpe. Udover sygdom og mangel på mad kan dette bl.a. skyldes, at hvalpene slås ihjel af de voksne ræve, men det vides ikke i hvor stort omfang denne adfærd finder sted.

Hold af ræv

Man begyndte at holde ræve i produktionøjemed i 1800-tallet i Nordamerika. I Skandinavien blev ræveproduktion etableret fra begyndelsen af 1900-tallet, først i Norge og lidt senere i Danmark. Bestanden af avlstæver i Danmark er på ca. 9.000 dyr fordelt på 86 farme. En stor del af ræveproduktionen foregår på farme, hvor der også er minkproduktion. Ræve holdes typisk enkeltvis i bure af trådnæt. Burene

er 1 m² store og er indrettet med en kasse og/eller hylde, som ræven kan ligge oven på og for kassens vedkommende også gemme sig i. Hvalpene fødes i april-maj. Når tæven skal have hvalpe, får den adgang til et dobbeltbur, dvs. to bure i forlængelse af hinanden. Inde i buret placeres en redekasse. Toppen af redekassen kan samtidig fungere som hvileplads for tæven. Når hvalpene er 3-5 uger gamle, åbnes redekassen for at vænne hvalpene til mennesker. Med mindre tæven kun har fået ganske få hvalpe, er der i de sidste uger før fravæning ikke plads til, at tæven og alle hvalpene kan opholde sig i kassen samtidig. Hvalpene fravænes ved 8 ugers alderen. Antallet af fravænnede hvalpe er omkring 3-4 for sølvrævens vedkommende, mens det er omkring 5-6 hvalpe hos blåræven. Efter fravæningen holdes hvalpene enten enkeltvis eller i par indtil december, hvor pelsningen foregår. Rævene aflives på farmen ved hjælp af elektricitet, og dør omgående, når strømmen tilsluttes. Kroppene sendes efter pelsningen til destruktion.

Det er vigtigt at åbne redekassen, når rævehvalpene er 3-5 uger gamle, så de vænnes til mennesker.

Rævene fodres ligesom mink primært med fiske- og slagteriaffald. De fleste avlstæver i Danmark parres naturligt, resten insemineres. Ligesom hos mink er det en del reproduktionsstrategien hos ræve at føde et vist overskud af hvalpe. Hvalpedødeligheden kan være forholdsvis høj i de første dage efter fødslen, forskere med kendskab til produktionen skønner mellem 10-20%, men det skønnes, at der højest vil være en dødelighed på 5% derefter.

Når rævene skal håndteres, forgår dette typisk ved hjælp af en nakketang. Rævene viser frygtsomhed ved håndteringen, men undersøgelser har vist, at rævene ikke viser mindre tegn på frygtsomhed ved at blive håndteret på anden måde, fx i hånden, og der kan ikke på nuværende tidspunkt anvises mindre stressende måder at håndtere dem på. Rævene skal typisk håndteres i forbindelse med brunstmåling, insemination/parring, og flytning til andet bur. Desuden slides rævenes kløer ikke altid tilstrækkeligt på trådnettet, og det kan derfor være nødvendigt at håndtere rævene for at kunne klippe kløerne regelmæssigt.

Adfærd

Der ses især tre typer af adfærdsproblemer hos ræv: frygtsomhed, stereotypier og hvalpedrab. Frygtsomheden viser sig typisk ved, at ræven – i det omfang buret tillader det – trækker sig væk og gemmer sig. Der har dog vist sig at være muligheder for både gennem avl og pasningsrutiner at reducere rævenes frygtsomhed (se afsnit om avl og pasning).

Hos rævene er frygtsomhed langt det største adfærdsmæssige problem, og der ses til gengæld ikke mange stereotypier hos ræve sammenlignet med mink. Forskere med kendskab til produktionen skønner, at rævene højst udfører stereotypier i 3% af den vågne tid. Hos rævene er stereotypierne ligesom hos mink typisk lokomotoriske, hvor rævene går frem og tilbage eller hopper op mod burets væg, eller rævene kradser, graver eller bider i buret, eller jager og evt. bider i deres egen hale. Forsøg har vist, at de ræve, der udfører stereotypier kan have en bedre tilvækst og få flere hvalpe, end de der ikke udfører stereotypier, hvilket kan forklares med, at det at udføre stereotypier kan hjælpe til at håndtere velfærdsproblemerne og reducere stressniveauet.

I naturen vil alle tæver under gunstige forhold blive parret og få hvalpe. Hvis omstændighederne ikke er gode vil de tæver, der rangerer lavt i hierarkiet imidlertid få problemer med reproduktionen. Det kan fx være, at de slet ikke kommer i brunst,

eller at de aborterer hvalpene eller dræber dem efter fødslen. I stedet vil de hjælpe de dominerende tæver med pasning af deres kuld. Hvalpedrab er således en naturligt forekommende adfærd, men også en adfærd der kan tolkes som, at forholdene ikke er optimale, fx i relation til indretningen af buret eller fordi rævene sidder for tæt på hinanden. Hvalpedrab anses ikke for særligt almindeligt forekommende, men formodes at have relation til tævens temperament, idet stor frygtsomhed øger risikoen for hvalpedrab.

Indhusning

I erkendelse af at de traditionelle trådbure ikke i tilstrækkelig grad tilgodeser rævenes behov, har der været lavet en del forsøg med alternative måder at holde ræve på fx i voliere og i semi-naturlige omgivelser. Ingen af disse systemer har dog vundet indpas i ræveproduktionen. Forsøgene har imidlertid givet en del informationer om rævenes præferencer. Det har bl.a. vist sig, at selv om rævene har mulighed for at undgå gulv af trådnæt og kun opholde sig på fast gulv, benytter de sig ikke af denne mulighed, hvilket kan tolkes som, at gulvets udformning tilsyneladende ikke har den store betydning. Derimod har det vist sig, at tildeling og placeringen af en hylde og/eller kasse til at opholde sig i er særdeles vigtig. Rævene bruger kassen/hylden til at gemme sig i ved forstyrrelser i omgivelserne, og ræve der

har adgang til sådanne gemmesteder har vist tegn på mindre frygtsomhed og stress. Rævene bruger dog også kassen til at hvile sig i, mens hylden typisk bruges som udkigspost. Således foretrækker rævene en kasse eller hylde, der er monteret højt i buret. Et af problemerne ved at tildele kasser som rævene kan gemme sig i er dog, at de derved får mulighed for at isolere sig fra mennesker, hvorved rævenes frygtsomhed også kan øges. Samlet set vurderes adgang til kasserne dog at være en klar velfærdsforbedring. Design af kassen og indgangen til kassen (fx via en tunnel) er ligeledes af stor betydning. Der kan desuden være forskel mellem behov hos de forskellige rævetyper, og behovene kan ændres med sæsonen, fx afhængig af om en tæve har hvalpe. Ydermere kan der ses individuelle forskelle i brugen af kasserne og hylderne. En af forudsætningerne for at rævene bruger hylderne er dog, at de har haft adgang til hylder allerede som hvalpe. Hvad angår redekasser når tæven har hvalpe, er det ikke kun den voksne ræv, der drager nytte af optimale redekasser, idet en del undersøgelser peger på, at antallet af overlevende hvalpe samtidig øges. Redekasser med tunnelindgang er i dag standard på danske rævefarme.

Kvaliteten af det areal rævene tilbydes har mere væsentlig betydning end selve størrelsen af arealet – når blot arealet er stort nok til at tilbyde ræven de vigtige faciliteter. Det kan derfor være nødvendigt at øge arealet, ikke blot fordi det i sig selv er en forbedring for rævene, men for at give plads til berigende

I erkendelse af at de traditionelle trådbure ikke i tilstrækkelig grad tilgodeser rævenes behov, har der været lavet forsøg med alternative måder at holde ræve på, fx i voliere og i semi-natrlige omgivelser.

faciliteter. I relation til arealet har undersøgelser vist, at rævenes velfærd kan forbedres markant ved at tilbyde dem dobbelt så meget plads som de har i dag, dvs. 2 m², mens der ikke kan påvises en yderligere gevinst ved at øge arealet til 4 m². Hvad angår berigende faciliteter er forskningen stadig forholdsvis ny. Hvis bunden i ræveburet består af ny jord, kan rævene bruge den til at grave i, men det er ikke vist, at ræve har et decideret behov for at kunne grave i underlaget. Snarere ser det ud til, at muligheden for at grave i jorden er en mulighed blandt flere andre for berigelse af rævenes miljø. Man har også forsøgt at tilbyde rævene gnaveobjekter til beskæftigelse. Rævene bruger dem til at lege med og gnave i, men da de ofte er lavet af træ, kan dette medføre flis-skader i mundhule og hals. Med Europarådsrekommendationen indføres der krav om, at rævene skal have gnavemateriale, og ny dansk forskning er rettet mod at finde materialer og objekter, der er bedre egnede end træklodser, til at give rævene beskæftigelse, fx tørrede svineører og "hudknogler".

Ræve foretrækker en kasse eller hylde, der er monteret højt i buret.

Selv om ræve som udgangspunkt er solitære dyr vil farmrævene ligesom de vilde ræve under visse omstændigheder danne sociale grupper. Dette har givet anledning til en del undersøgelser af muligheden for at holde ræve i grupper. Der ses dog store variationer i rævenes sociale præferencer, og der er ikke på nuværende tidspunkt resultater, der kan danne grundlag for anbefalinger vedrørende hold af ræve.

Ny dansk forskning er rettet mod at give rævene noget at beskæftige sig med.

Avl og pasning

Frygtsomhed har ikke været inddraget som parameter i ræveavl. Det, at rævene håndteres ved hjælp af en nakketang, har været medvirkende til, at problemet med frygtsomme ræve har været mindre synligt og unødvendigt at opprioritere i en avlssammenhæng. Tillidsfulde ræve får dog flere hvalpe, hvilket er et godt incitament for avlere til at inddrage bortselektion af frygtsomhed i avlsmålene.

Forskningen har vist, at frygtsomhed hos ræve kan reduceres, hvis rævene tidligt vænnes til menneskekontakt og tilværelsen på en farm. Forskningen peger på flere faktorer, både i forhold til visuel kontakt og direkte håndtering af rævene, der kan hjælpe til at reducere rævenes frygtsomhed.

I de største producentlande, (fx Finland og

Norge), er størrelsen af rævene stigende. Dette kan give problemer, når rævene skal gå på trådbund, og kan resultere i, at rævene vælger at ligge frem for at gå og stå. Der er også en risiko for, at rævene udvikler knogle- og ledproblemer på samme måde, som det ses hos store hunderacer. Foreløbig er rævene i Danmark dog ikke så store som i de store producentlande.

4. Etiske overvejelser

I forbindelse med udarbejdelsen af denne udtalelse har Rådet konsulteret flere oversigtsarbejder over den videnskabelige litteratur på området. Rådet har imidlertid fundet, at hvor nogle forskere på basis af gennemgangen af det videnskabelige materiale konkluderer, at velfærden er acceptabel i pelsdyrproduktionen, finder andre – på det samme videnskabelige grundlag – at velfærden ikke i tilstrækkeligt omfang er tilgodeset. Der ligger således – bevidst eller ubevidst – mere end blot faglige overvejelser bag de konklusioner, som forskerne mener at kunne drage på baggrund af det samme videnskabelige materiale. Forskningen giver således ikke entydige svar vedrørende status af dyrevelfærd i pelsdyrproduktionen, men afspejler til gengæld den etiske dimension af drøftelserne om dyrevelfærd – en dimension, der ikke er begrænset til pelsdyrproduktionen, men som i netop denne form for husdyrproduktion er blevet særlig fremtrædende i den offentlige debat.

Den offentlige debat har samtidig vist, at holdningerne til pelsdyrproduktion spænder meget vidt. Drøftelserne i Det Dyreetiske Råd har afspejlet denne vifte af synspunkter, der overordnet set kan inddeles i to grupper – de der mener, at pelsdyrproduktion er en animalsk produktion, der skal vurderes på samme vilkår, fx vedrørende dyrevelfærd, som vores øvrige husdyrproduktion, og de der mener, at formålet med produktionen gør en væsentlig forskel for den etiske vurdering.

For de der mener, at pelsdyrproduktion skal

vurderes på samme vilkår som anden husdyrproduktion, er det afgørende, at produktionen kan foregå på en måde, hvor dyrenes velfærd er på et passende højt niveau. Der er dermed ingen principielle forskelle på, om dyrene holdes til produktion af pels eller fødevarer, og pelsdyrproduktion er således acceptabel, når blot dyrene holdes på forsvarlig vis i overensstemmelse med deres behov, svarende til de krav, vi stiller til øvrig husdyrproduktion.

Ud fra en velfærdsvinkel har nogle forskere som tidligere nævnt konkluderet, at velfærdsniveauet i pelsdyrproduktionen er acceptabelt, og at pelsdyrene ikke nødvendigvis er værre stillet end mange andre i dyr i vores husdyrproduktion. Uanset om man er enig i denne konklusion eller ej, tjener det, at der er andre former for produktion, der også er kritisable, dog efter Rådet mening ikke som forsvar for at undlade at rette op på forhold, som ikke lever op til ånden i dyreværnsloven. Grænserne for hvad der findes acceptabelt i husdyrproduktionen flytter sig, og alle former for husdyrproduktion møder i dag forventninger fra det omgivende samfund om, at dyrevelfærden tilgodeses bedst muligt. Til gengæld finder Rådet, at der ud fra en velfærdsbetragtning kan ses styrker og svagheder i alle former for husdyrproduktion, og anerkender, at der sammenlignet med anden husdyrproduktion også er områder, hvor pelsdyrproduktionen er velfærds-mæssigt bedre stillet, fx at dyrene lades intakt (ingen kastration etc.), at dyrene ikke presses reproduktionsmæssigt, samt at aflivningen foregår på farmen, så dyrene undgår transport til slagterier, sådan som det er tilfældet for vores andre husdyr.

For nogle af Rådets medlemmer er der imidlertid faktorer ved pelsdyrproduktionen, der gør, at den skiller sig ud fra den øvrige husdyrproduktion. Hvor alle medlemmer kan blive enige om, at det er vanskeligt at komme med en generel definition på, hvornår menneskers behov er mere eller mindre luksuriøse, finder nogle, at produktionen af pels ligger uden for den række af formål, som det kan anses for acceptabelt at bruge dyr til. Nyttевærdien – eller nødvendigheden – af at kunne gå i pels ses

som utilstrækkelig til at retfærdiggøre brug af dyr til dette formål. Den primære nytte ses som værende opretholdelse af erhvervet, hvilket ikke tæller tilstrækkeligt. Det, der vækker anstød, er ikke brugen af pels hos fx oprindelige folkeslag, hvor pels kan være det lettest tilgængelige materiale til beklædning. Det uacceptable består i at anvende pels alene til udsmykning eller som statussymbol, hvor dyr skal indgå i en masseproduktion med henblik på at tilfredsstille behovet for pynt og status, når dette kan signaleres på utallige andre måder.

Hvis man som udgangspunkt opfatter pels som en vare på lige fod med andre varer, vi får fra dyr, bliver det imidlertid vanskeligt at se, på hvilken måde pels skulle adskille sig som et særligt luksusprodukt. I vores samfund omgiver vi os med produkter, der ikke er nødvendige for os, og definitionen af, hvornår noget er luksuriøst kan derfor forekomme noget tilfældig. Det er for eksempel vanskeligt at argumentere for, hvorfor pels skulle være mere luksuriøst end kød, da der i vores del af verden findes rigeligt med erstatningsmuligheder for begge. Og hvis man vælger at brede diskussionen ud til at dække miljøhensyn, kan pels synes mindre luksuriøst end kødspiseri, idet man kan argumentere for brugen af pels som et mere miljøvenligt produkt end syntetiske materialer og mod produktion af kød, som giver en større miljøbelastning og ringere energiudnyttelse af jorden end planteproduktionen.

Drøftelserne om pelsproduktion kan således adskilles i flere niveauer. Først og fremmest må man tage principiel stilling til, om man accepterer produktionen af dyr. Hvis man ikke principielt har nogen indvendinger mod at bruge dyr i produktion, kan man efterfølgende drøfte på hvilke vilkår produktionen vil være acceptabel. For nogle vil disse vilkår angå de konkrete produktionsforhold og andet med betydning for dyrenes velfærd. For andre vil der imidlertid også blive lagt stor vægt på formålet med produktionen, og for disse kan produktionen alene af den grund forekomme uacceptabel – uanset hvilke produktionsforhold og niveau af dyrevelfærd, der er tale om i den pågældende produktion. En af-

visning af pelsdyrproduktionen på denne baggrund bundes således i en mere principiel diskussion om, hvilke formål det i det hele taget er rimeligt at bruge dyr til.

Der er imidlertid ikke noget nyt i at sætte diskussion af de etiske grænser for brugen af dyr i relation til de mål, man søger at opnå. Således lagde Det Dyreetiske Råd i sin vurdering af brug af dyr til forsøg afgørende vægt på, om forsøgene skulle tjene til at realisere vitale formål, fx i forbindelse med biomedicinsk forskning. Tilsvarende skelnes der i Rådets forskellige vurderinger af anvendelse af bioteknologi på dyr mellem om formålet er at effektivisere landbrugsproduktionen, eller om der er tale om mere vægtige formål.

Endelig har Rådet overvejet om en af grundene til den store opmærksomhed i offentligheden mod netop pelsdyrproduktionen kan hænge sammen med det faktum, at mink og ræve er dyr, der har et vist slægtsfællesskab med vores kæledyr, samt det forhold at underholdningsindustrien har fremmet en romantisering af bl.a. rovdyr. For nogle kan disse aspekter måske bidrage til den opfattelse, at disse dyr af denne grund skal have en særlig status. Det Dyreetiske Råd tager dog afstand fra den form for romantiserende holdning i forhold til pelsdyrproduktionen.

Det Dyreetiske Råd har også drøftet pelsdyrenes rolle i den energicyklus, der udgør fødekæden. Set ud fra en dyreetisk betragtning kan det have en betydning, om andre dyr af- eller belastes af pelsdyrproduktionen. Som situationen er i dag, lever mink og ræve primært af fiske- og slagteriaffald og fungerer således som en mellemstation, der udnytter affaldsprodukter fra vores landbrugsproduktion og fiskeri. I det omfang at det kunne blive nødvendigt fx at fiske "ekstra" for at dække behovet for foder i pelsdyrproduktionen, vil det være relevant at se på mulige alternative fodermidler for ikke at forrykke balancen i fx fiskeriet. Det, at en dyreproduktion udgør en belastning, ville dog i så fald ikke være et særligt problem for pelsdyrproduktionen. Som tidligere nævnt kan man argumentere for, at al animalsk

fødevarerproduktion som udgangspunkt må anses som ressourcespild, eftersom det vil være en mere effektiv udnyttelse af jordens ressourcer at producere vegetabiliske fødevarer, frem for fx at fodre dyr op på korn. For nogle af Rådets medlemmer tæller det dog særlig negativt mod produktionen af pels, at dyrenes kroppe ikke også anvendes og blot sendes til destruktion.

Minkproduktionen er blevet beskyldt for at udgøre en risiko for den omkringliggende natur. Selv om farmene er solidt indhegnet, sker det alligevel af og til, at mink slipper ud. Der er i dag etableret en population af vilde mink i Danmark, og populationen har været stigende gennem de sidste årtier. Igangværende undersøgelser er ved at klarlægge, om stigningen skyldes, at minkene klarer sig godt i den danske natur, eller om den stammer fra et stort udslip af mink fra farmene. Minken ligner i størrelse og fødevalg rovdyr, der allerede eksisterer i den danske natur, som fx ilder. Der er derfor risiko for, at der opstår konkurrence om byttedyrene, og at minken kan udkonkurrere danske rovdyrarter. Størrelsen på de relevante dyrebestande herhjemme kendes ikke præcist, men formodes ikke at være truede af mink. Undslupne mink vil kunne forrykke balancen lokalt, og den europæiske vilde mink er i dag stærkt truet, bl.a. som følge af undslupne farmmink. Det er dog endnu ikke set nogen steder i verden, at undslupne mink har været årsag til udryddelse af andre arter. Det Dyreetiske Råd finder dog, at muligheden for at mink kan undslippe skal begrænses mest muligt af hensyn til den danske fauna, og at det skal sikres, at gældende relevant lovgivning overholdes. Udover de mink, der undslipper farmene, kan minkene stamme fra aktioner, hvor aktivister er brudt ind på pelsfarme og har lukket mink ud. Tilfælde hvor mink undslipper utilsigtet eller som følge af aktioner, hvor der lukkes et stort antal mink ud på samme sted, er også set ud fra en dyreetisk synsvinkel uacceptable. De farmede mink er ikke tilpasset et liv, hvor de selv skal fange føden og søge ly, og hovedparten må formodes at gå til af sult og kulde.

Som det fremgår af ovenstående, er der delte

meninger blandt Det Dyreetiske Råds medlemmer om, hvordan pelsdyrproduktionen skal vurderes. Disse forskellige opfattelser beror på forskelle i vægtningen af den faglige information vedrørende dyrevelfærd (på samme måde som det kan ses hos forskerne) samt vægtningen af formålet med produktionen, herunder om man finder, at der i denne produktion er en rimelig afvejning mellem hensyn til dyrene og hensyn til de menneskelige interesser. Medlemmernes konklusioner vedrørende pelsdyrproduktion fordeler sig derfor som udgangspunkt på følgende tre udsagn:

- Formålet med produktionen, nemlig pels, adskiller sig ikke ud fra en dyreetisk vinkel fra formålene med den øvrige husdyrproduktion. Pelsdyrproduktion er derfor ligesom den øvrige husdyrproduktion acceptabel, hvis den foregår på en måde, som i passende grad tilgodeser dyrenes behov.
- Formålet med produktionen, nemlig pels, adskiller sig ud fra en dyreetisk vinkel fra de øvrige formål med husdyrproduktion som værende mere luksuriøst. Pelsdyrproduktion er derfor kun acceptabel, hvis niveauet af dyrevelfærd som compensation for formålet er højere end i den øvrige husdyrproduktion.
- Formålet med produktionen, nemlig pels, er ud fra en dyreetisk vinkel en uacceptabel brug af dyr i en produktionssammenhæng. Pelsdyrproduktion bør derfor afvikles.

Endelig er der blandt Rådets medlemmer forskellige forventninger til, hvilke udviklingsmuligheder, der er realistiske. For nogle medlemmer er det realistisk at forvente, at det kan lade sig gøre at tilfredsstille minks behov i passende grad, og at produktionen af ræve inden for en overskuelig tidshorisont kan udvikles til et tilsvarende niveau. For andre anses dette, eller et evt. kompensatorisk højere niveau af dyrevelfærd, kun realistisk for produktionen af mink. De medlemmer, der anser det for urealistisk at opnå dette for ræveproduktionen mener, at ræveproduktionen som følge heraf bør afvikles.

Det Dyreetiske Råds medlemmer er dog alle enige om, at der er velfærdsproblemer i pelsdyrproduktionen, og at de eksisterende indhusningssystemer ikke i tilstrækkelig grad tilgodeser dyrenes adfærdsmæssige behov. Det Dyreetiske Råd forventer, at der i takt med at vores viden om pelsdyrene øges, vil være mulighed for at ændre produktionsforholdene væsentligt. Selv om nogle medlemmer helst ser, at produktionen afvikles, er alle Rådets medlemmer derfor også enige om, at hvis pelsdyrproduktion fortsat skal være tilladt, kræver det, at der sættes ind med lovgivning og fortsat forskning. Der må stilles krav om en forbedring af forholdene i pelsdyrproduktionen, således at dyrenes velfærd tilgodeses i højere grad, end det er tilfældet i dag. Det er imidlertid stadig et åbent spørgsmål, om dette er muligt og realistisk under kommercielle forhold hvad angår ræveproduktionen, samt hvilken tidshorisont der er for at kunne indføre forbedringer i produktionen.

Politisk adskiller pelsdyrproduktionen sig fra hovedparten af den øvrige husdyrproduktion ved, at der internationalt set er åbnet for muligheden for et forbud. Der er dog næppe tvivl om, at efterspørgslen efter pels ikke vil forsvinde, selv om den danske produktion blev afviklet. Alternativet er derfor sandsynligvis, at produktionen vil flytte til lande, der ligger uden for rækkevidden af den lovgivning, der kommer i forlængelse af Europarådets rekommandation, og i givet fald vil foregå under forhold, der må formodes i endnu ringere grad at tilgodeses de involverede dyrs velfærd. Selv om Det Dyreetiske Råd finder, at en sådan udvikling vil være uhensigtsmæssig, er der dog enighed om, at dette ikke i sig selv er et argument for at opretholde produktionen. Derimod finder Det Dyreetiske Råd, at eftersom Danmark er en af verdens førende producenter af pels, er det bedste alternativ til et forbud at lade Danmark foregå de øvrige pelsdyrproducerende lande med et godt eksempel ved at forbedre forholdene i den danske pelsdyrproduktion.

5. anbefalinger

Forekomsten af stereotypier, der ses som tegn på velfærdsproblemer, ses ikke i samme grad, når mink holdes fx i zoologiske haver, som i pelsdyrproduktionen. Det er derfor rimeligt at antage, at disse dyr godt kan holdes på en velfærdsmæssig forsvarlig vis. Spørgsmålet er imidlertid, om de krav, der i så fald skal stilles er forenelige med en rentabel produktion. Det er forståeligt nok i produktionens interesse at have bure uden for meget indretning og med en bund af trådned bl.a. af hensyn til beskyttelse mod parasitter og beskadigelse af dyrenes pels. Men dette begrænser mulighederne for at designe nye systemer, som i højere grad kan tilgodeses dyrenes velfærd. Det, at det kan gøres lidt bedre, er ikke nødvendigvis det samme som, at det gøres godt nok, og på længere sigt kan det være nødvendigt at skulle tænke i helt nye baner for at finde det optimale produktionsssystem til pelsdyr.

Et gennemgående problem ved ønsket om at stille krav til mink- og ræveproduktionen er imidlertid, at forskningen inden for relevante aspekter af dyrevelfærd stadig er forholdsvis ny. Der er således endnu mange uafklarede forhold, der gør, at selv om alle nok kan blive enige om, at produktionen af pelsdyr kan gøres bedre, kan det være svært at pege på, præcis hvordan disse forbedringer skal udformes for reelt at komme dyrene til gode.

Det Dyreetiske Råd bakker op om de anbefalinger, der er kommet fra Europarådet til forbedring af pelsdyrproduktionen. Rådet har dog drøftet, om der kan være behov for at pålægge branchen yderligere tiltag og har fundet, at der med den viden, der findes på nuværende tidspunkt, allerede er en række muligheder for at forbedre dyrenes velfærd uden at fordyre og besværliggøre produktionen væsentligt.

Det Dyreetiske Råd mener, at den danske pelsdyrbranche selv spiller en vigtig rolle i udviklingen af produktionen, og at branchen allerede har demonstreret en vilje til og interesse i at udvikle pelsdyrproduktionen i en mere velfærdsorienteret

retning ved at finansiere relevante forskningsprojekter. Eftersom behovet for en sådan udvikling er stort, finder Det Dyreetiske Råd, at der er rimeligt at stille krav om, at branchen fortsat selv tager et medansvar for udviklingen, ikke blot gennem finansiering af undersøgelser af mulighederne for udvikling på længere sigt, men også ved at tage initiativ til relevante handlingsplaner vedrørende de tiltag, der her og nu vides at kunne forbedre forholdene. Disse kan så evalueres efter fx 5 år. Rådet erkender, at det kan være et problem, hvis ræveproduktionen er for lille til at finansiere en udvikling af produktionen, hvilket i så fald kan medføre, at krav om udvikling resulterer i at produktionen må afvikles. Det danske samfund må imidlertid også påtage sig et medansvar for at støtte udviklingen i pelsdyrproduktionen, såfremt man fra politisk side ønsker at fastholde den på dansk jord. Der bør derfor stilles offentlige forskningsmidler til rådighed for forskning i mulige velfærdsforbedringer jf. anbefalingerne i Europarådsrekommendationen.

I forbindelse med ny lovgivning på pelsdyrområdet vurderer Rådet, at det kan være hensigtsmæssigt at formulere kravene til fremtidens produktion sådan, at det fremgår, hvad dyrene skal have mulighed for – fx at trække sig væk – frem for at pege på specifikke løsninger. Der vil så være plads til at udvikle og justere måden, hvorpå de enkelte krav skal tilgodeses. Der kan dog samtidig være behov for at vurdere den langsigtede konsekvens af visse formuleringer. For eksempel lægger Europarådets rekkommendation op til at formulere arealkrav i antal dyr/m². Dette er imidlertid uhensigtsmæssigt, når det tages i betragtning, at minkene, pga. avl for større dyr, gennemsnitligt vokser med flere gram om året, og den samme tendens allerede ses hos ræve i udlandet. For at sikre at arealkravene også er passende på længere sigt, bør de derfor angives i kg/m². Dette gælder arealkrav til buret såvel som til faciliteterne i buret, fx (rede-)kassen.

Indhusning

De bure som mink og ræve i dag holdes i vil altid medføre en restriktion i mulighederne for bevægelse, og den manglende motion må formodes at kunne resultere i svagt udviklede knogler, led og muskulatur på samme måde, som det ses hos burhøns. Da mink og ræve bruger det meste af deres tid på at hvile, er det derfor særlig vigtigt at sørge for, at de har – og også udnytter – muligheden for at få rørt sig i de aktive perioder. I den forbindelse kan der gøres meget ved at indrette buret med et stimulerende miljø for dyrene, hvor de rigtige faciliteter tilbydes – og på den rigtige måde. Dette kan imidlertid forudsætte, at der tildeles et øget areal til dyrene. Ikke blot for at give mere plads i sig selv, men også for at give plads til at tildele berigende faciliteter på arealet, så årsagerne til at der opstår stereotypier og anden stressbetinget adfærd reduceres. Hvilke former for miljøberigelse, der fungerer bedst og under hvilke forhold, er på nuværende tidspunkt stadig et område, der er i forskningsmæssig udvikling. I den forbindelse finder Rådet, at initiativer til berigelse af dyrenes miljø bør tage udgangspunkt i dyrenes naturlige adfærdsrepertoire. I modsætning til vores andre husdyr er mink og ræve rovdyr, der sover det meste af tiden, men til gengæld under naturlige forhold har intense aktive perioder med bl.a. jagt efter føden. De kan derfor have behov for helt andre former for berigelse, end vi er vant til at give vores husdyr, og det kan være nødvendigt at skulle tænke i nye baner.

Avl

Det er vigtigt, at der i avlen tages hensyn til, at dyrene skal kunne trives i produktionen. I den forbindelse fokuserer Rådet ikke så meget på diskussionen om graden af domesticering, men derimod i høj grad på nødvendigheden af at inddrage mere specifikke kriterier som fx målrettet avl for mindsket frygtsomhed, der ikke nødvendigvis er direkte relateret til selve produktionen, men som vil øge velfærden for de dyr, der indgår i produktionen. Det

må formodes, at det at være frygtsom i en produktionsammenhæng er forbundet med en væsentligt reduceret velfærd, og da der i dag er tilstrækkelig tilgængelig viden og praktiske testredskaber til rådighed til at inddrage selektion mod frygtsomhed, anbefaler Rådet, at denne parameter straks inddrages og prioriteres højt i avlsarbejdet.

Ud over opmærksomheden i avlen på parametre vedrørende frygtsomhed mener Rådet, at der bør være en større fokusering generelt på at inddrage faktorer, der vedrører minkenes velfærd. Der kan således være andre aspekter af temperament, der skal inddrages i avlsparemetrene fx unormal adfærd såsom pelsnav og stereotypier, der kan reduceres gennem avl. Når man inddrager velfærdsparemetre i avlsarbejdet, er det dog vigtigt at være opmærksom på, at fx selektion mod stereotypier måske nok kan reducere forekomsten af stereotypier, men ikke i sig selv vil fjerne årsagerne til, at dyrene udfører stereotypier. Det Dyreetiske Råd understreger derfor, at et sådant avlsarbejde bør ledsages af andre tiltag, der vides at reducere tendensen til at udføre stereotypier, således at man ikke blot ender med at have fjernet indikatoren på, at dyrene ikke trives.

Endelig bør der i avlsarbejdet være opmærksomhed på, at de parametre der opprioriteres i produktionsøjemed ikke har negative sideeffekter for dyrevelfærden fx som følge af en øget størrelse eller hurtigere vækst. Desuden påpeger Rådet, at der bør være en særlig opmærksomhed i avlen på eventuelle uønskede indirekte bivirkninger af de traditionelle avlsparemetre. Hvis det viser sig, at en særlig mink- eller rævetype er forbundet med eller er mere følsom for bestemte velfærdsmæssige problemer, kræver det et særligt fokus i avlen at få det pågældende problem avlet ud, og hvis problemet ikke kan bringes på niveau med det der ses for de øvrige typer, bør den pågældende type ikke bruges i produktionen.

Uddannelse

Med indførelsen af bekendtgørelsen om opdræt af

ræve i 1993, blev der stillet krav om, at nye ræveproducenter skal have gennemgået et af fødevareinspektariatet godkendt kursus. Eftersom tilgangen til erhvervet er stærkt begrænset, betyder dette imidlertid i praksis, at den uddannelsesmæssige status hos ræveproducenterne er uændret. Den nuværende lovgivning stiller ingen krav om særlig viden hos minkproducenterne. Det Dyreetiske Råd finder, at det bør sikres gennem specifikke kurser, at de, der har en mink- og/eller ræveproduktion, besidder tilstrækkelig viden om disse arters behov. Mange af de tiltag, der vides at kunne forbedre forholdene for dyrene, er afhængige af pasningskvaliteten, og motivationen til at yde den nødvendige indsats må formodes at hænge sammen med, om producenten har interesseret sig nok for den pågældende dyreart til at tage et relevant kursus. Rådet finder, at det især med den øgede automatisering af produktionen, hvilket medfører mindre menneskekontakt, er vigtigt at sikre producentens viden om og motivation til at arbejde med dyrene. I den forbindelse mener Rådet ikke, at det er tilstrækkeligt, som det nu er tilfældet for ræveproduktionen, at stille krav om uddannelse af nye mink- og ræveproducenter. Europarådsrekommendationen lægger op til overvejelser om indførelse af et kvalifikationsbevis for personer, der passer pelsdyr, og Rådet mener, at det bør sikres gennem efteruddannelse, at også nuværende producenter af både mink og ræve er bekendt med den seneste viden, udvikling og erfaring i de relevante produktioner.

Anbefalinger vedrørende mink

Indhusning

Selv om en forøgelse af burarealet ud over den nuværende standardstørrelse ikke kan påvises at have den store effekt, har kvaliteten af arealet dog stor betydning, dvs. hvordan det indrettes og hvilke faciliteter der tilbydes, og det må derfor sikres, at minimumsarealet giver plads til berigelse. Én måde at øge arealet på, er ved at udnytte den plads, der

allerede haves, fx ved at sætte de drægtige tæver i hvert andet bur, og efter hvalpene er kommet lade tæver og hvalpe have adgang til to bure. En anden mulighed kunne være at bygge en "første sal" på de eksisterende bure, hvor der kunne tilbydes halm eller andet beskæftigelsesmateriale.

Det Dyreetiske Råd finder, at der er utallige muligheder for at udvikle indretningen af buret, så minkene kan tilbydes et mere rigt miljø. På nuværende tidspunkt er det allerede vist, at mink kan have glæde af fx hylder, rør og løse objekter, selv om den positive effekt dog afhænger af præcis, hvad der gives, og hvor hurtigt det udskiftes. Det ligger også fast, at halm er et af de vigtige redskaber til at reducere stress hos mink. Der er en tendens til at reducere mængden af halm på grund af gyllehensyn, men det er vigtigt at bibeholde tildelingen af tilstrækkelig halm, da dette bruges som beskæftigelsesmateriale, og brugen af rigelig halm i redekasserne bør derfor fastholdes. Meget tyder på, at halm ikke kan erstattes af spåner, da dette materiale ikke i samme grad kan bruges som beskæftigelsesmateriale. Rådet ser imidlertid også andre potentielle muligheder for berigelse af minkenes miljø. Der har været stor forskningsmæssig fokus på adgang til vand, og hvor der næppe hersker tvivl om, at vandet kan være med til at give minkene beskæftigelse, er der efter Rådets overbevisning andre tiltag, der i lige så høj grad må forventes at kunne berige minkenes miljø og dække behovet for eksploration. Rådet mener i den forbindelse, at der med tanke på dyrenes naturlige adfærd bl.a. kunne arbejdes med at aktivere dyrene ved måden foderet præsenteres på. Rådet mener også at der kan være inspiration at hente fra hold af nært beslægtede dyr som fritter, der holdes som kæledyr.

Europarådets anbefalede minimum burstørrelse er en anelse mindre end de bure, der i dag er mest udbredt i den danske minkproduktion. Ud over et minimumsareal er der angivet en minimumslængde på buret på 70 cm. Dette har betydning for minkenes mulighed for at bevæge sig rundt i buret

Halm er et af de vigtige redskaber til at reducere stress hos mink, og brugen af rigelig halm bør derfor fastholdes.

i normale gangarter. Der er imidlertid ingen krav om, at dette bundareal skal være i ét plan, og nye bursystemer kan derfor designes i fx to niveauer, hver på 35 cm, med det resultat, at minkene ikke kan udfolde et normalt bevægelsesmønster. I dansk lovgivning bør der derfor tilføjes et krav om, at de 70 cm skal være i samme niveau.

Pasningskvalitet

Minkene formodes at blive stressede af at gå for tæt på hinanden. Når tæverne er blevet parret, bør de derfor holdes i hvert andet bur, dvs. med et tomt bur imellem, hvilket vil øge afstanden mellem dyrene. Da burene allerede haves burde dette ikke være forbundet med større problemer at indføre. Desuden viser nyere forskning, at der kan være udviklingsmuligheder i rutinerne vedr. fravæning.

Som tidligere nævnt anser Det Dyreetiske Råd det for uacceptabelt udelukkende at løse adfærdsproblemer som stereotypier og pelsnav gennem avl. Rådet understreger derfor, at den målrettede avl bør følges af pasningsmæssige tiltag, der ligeledes kan hjælpe til at reducere dyrenes behov for at udføre sådanne stress-relaterede adfærdsmønstre.

Fodring

Omkring halvdelen af de stereotypiproblemer, der ses i minkproduktionen, forekommer hos avlstæverne i perioden efterår-vinter, hvor der typisk fodres restriktivt. Den restriktive fodring må derfor formodes at være medvirkede årsag til forekomsten af stereotyper. Restriktiv fodring anses imidlertid ikke for nødvendigt ud fra et videnskabeligt synspunkt, da minkene naturligt vil tabe omkring 10% i vægt på normal foderration hen mod foråret. Det Dyreetiske Råd mener derfor, at en restriktion af fodermængden bør undgås. Dette skulle være muligt, hvis der gives en optimal vinterfodring. Som alternativ kan, såfremt det skønnes nødvendigt, forsøges med tildeling af mere energifattigt foder, så restriktionen angår energitildeling og ikke mængde. Hvis det skønnes, at restriktiv fodring ikke kan undgås, mener Rådet, at der bør sættes en grænse for restriktionen, fx ikke under 80% af den normale foderration i maksimalt 8 dage.

Anbefalinger vedrørende ræve

Frygtsomheden hos ræve er typisk mere udtalt end hos mink, hvilket har givet anledning til at sætte spørgsmålstegn ved, om det overhovedet kan lade sig gøre at holde ræve i en produktionssammenhæng på en velfærdsmæssig acceptabel måde. Generelt begrænses mulighederne for at påpege konkrete anbefalinger for ræve af, at forskningen endnu ikke er særlig detaljeret med hensyn til tiltag, der i praksis kan bruges til forbedring af rævenes velfærd. Det Dyreetiske Råd påpeger, at selv om ræveproduktionen er blevet udviklet noget, er niveauet af dyrevelfærd ikke godt nok på nuværende tidspunkt, og nogle medlemmer stiller sig stærkt tvivlende over for, om det er realistisk at forvente, at produktionen vil kunne udvikles til et tilfredsstillende niveau.

Indhusning

Undersøgelser har vist, at rævenes velfærd kan forbedres væsentligt ved at give dem et areal på 2 m². I praksis har tæverne 2 m² i avlsperioden, men kun 1 m² i den øvrige tid. Rævene har således for lidt plads i de nuværende bure uden for avlsperioden. Det vil medføre minimale ændringer permanent at give rævene dobbelt så meget plads (i form af et dobbeltbur), da pladsen allerede haves, og rævene blot skal fordeles over det samlede buranlæg. Dette bør derfor indføres snarest. Samtidig kan kasser og hylde give et mere komplekst miljø for rævene, og det er vist, at adgangen til kasser og hylde kan reducere rævenes frygtsomhed. Da hylde og kasser bruges forskelligt af rævene, bør der være adgang til begge faciliteter i burene (medmindre toppen af kassen kan bruges som hylde), og de skal være tilgængelige hele året. Når tæven har hvalpe skal det desuden sikres, at der er kasse- og hyldeplads nok til både tæven og alle hvalpene.

Pasningskvalitet

Rævene har brug for menneskekontakt for at reducere frygtsomheden og bør derfor vænnes til mennesker fra en tidlig alder. I den forbindelse er det vigtigt at sikre, at redekassen åbnes, når hvalpene er ca. 3-5 uger gamle, så de tidligt har visuel kontakt til mennesker. Forskningen peger imidlertid på, at der kan være yderligere tiltag, der kan reducere frygtsomheden, fx direkte håndtering af hvalpene, og tildeling af godbidder på den daglige inspektion, så mennesker ikke blot forbindes med negative oplevelser. I det omfang at man ved sådanne forholdsvis enkle tiltag kan reducere rævenes frygtsomhed, bør disse inddrages i pasningsrutinerne.

Når ræve er sammen, opstår der et hierarki i flokken. Dette kan være et problem, når rævene holdes tæt på hinanden i produktionssammenhæng, fordi den ræv, der rangerer lavt i hierarkiet kan være tvunget til at opholde sig tæt på den dominante ræv uden mulighed for at komme væk. Denne situation

må formodes at være stressende for den lavt rangerende ræv. Europarådsrekommandationen anfører, at lavrangerende tæver ikke må anbringes i bure ved siden af dominerende tæver, hvilket i praksis må forventes at stille store krav til producentens kendskab til de enkelte dyr i produktionen. Rådet anbefaler, at problemstillingen undersøges yderligere med henblik på at finde en løsning.

6. Sammenfatning

Baggrund

Mennesker har klædt sig i pels og skind siden udviklingen af de første jægersamfund. Både dengang og i dag er brugen af pels af praktisk såvel som symbolsk betydning, og selv om der i dag findes alternativer, er der stadig et marked for pelsprodukter. Især mink- og ræveproduktionen har været genstand for en del kritik. Argumentationen går primært på, at de forhold dyrene holdes under ikke i tilstrækkelig grad tilgodeser dyrenes behov, og på at det er uetisk at producere dyr udelukkende med det formål at fremstille pels. Fra politisk side er der også kommet fokus på pelsdyrproduktionen, og i nogle lande er pelsdyrproduktion blevet forbudt dels med henvisning til etiske argumenter, dels – for rævenes vedkommende – med den begrundelse, at de ikke kan holdes på en velfærdsmæssig forsvarlig måde. I 1999 kom en Europarådsrekommandation om hold af pelsdyr, som nu skal omsættes til dansk lovgivning. I den forbindelse har Det Dyreetiske Råd valgt at se nærmere på den danske produktion af mink og ræve i håb om at være med til at præge debatten.

Etiske overvejelser

Ved udarbejdelsen af udtalelsen har Rådet fundet, at der ikke er tilstrækkelig viden om, i hvilken grad pelsdyrenes behov tilgodeses under de nuværende produktionsforhold, og Rådet har fundet, at der lig-

ger mere end blot faglige overvejelser bag forskernes konklusioner vedrørende status af dyrevelfærd i pelsdyrproduktionen. Samtidig spænder holdningerne i den offentlige debat meget vidt, og begge forhold viser, at den etiske dimension er særlig fremtrædende i debatten om pelsdyrproduktion. Drøftelserne i Det Dyreetiske Råd afspejler viften af synspunkter, der overordnet set kan inddeles i to grupper – de der tager udgangspunkt i, at pelsdyrproduktion er en animalsk produktion, der skal vurderes på samme vilkår som vores øvrige husdyrproduktion, og de der mener, at formålet med produktionen gør en væsentlig forskel for den etiske vurdering. For førstnævnte er det afgørende, at produktionen foregår på en måde, hvor dyrenes velfærd er på et passende højt niveau. Andre medlemmer finder, at produktionen af pels ligger uden for den række af formål, som det kan anses for acceptabelt at bruge dyr til.

Ud over de generelle etiske overvejelser har Rådet drøftet mere specifikke etiske aspekter af pelsdyrproduktionen. Rådet har drøftet pelsdyrenes rolle i fødekæden og miljøet, hvor produktionen ikke, som det foregår i dag, forekommer at udgøre en større belastning end anden husdyrproduktion. Rådet har også vurderet problemstillingen omkring forurening af den danske fauna på grund af undslupne mink, og har fundet, at det skal sikres, at gældende relevant lovgivning overholdes, så muligheden for at mink undslipper begrænses mest muligt.

Der er delte meninger i Det Dyreetiske Råd om, hvordan pelsdyrproduktionen skal vurderes. Medlemmernes konklusioner vedrørende pelsdyrproduktion fordeler sig derfor som udgangspunkt på følgende tre udsagn:

- Formålet med produktionen, nemlig pels, adskiller sig ikke ud fra en dyreetisk vinkel fra formålene med den øvrige husdyrproduktion. Pelsdyrproduktion er derfor ligesom den øvrige husdyrproduktion acceptabel, hvis den foregår på en måde, som i passende grad tilgodeser dyrenes behov.

- Formålet med produktionen, nemlig pels, adskiller sig ud fra en dyreetisk vinkel fra de øvrige formål med husdyrproduktion som værende mere luksuriøst. Pelsdyrproduktion er derfor kun acceptabel, hvis niveauet af dyrevelfærd som kompensation for formålet er højere end i den øvrige husdyrproduktion.
- Formålet med produktionen, nemlig pels, er ud fra en dyreetisk vinkel en uacceptabel brug af dyr i en produktionsammenhæng. Pelsdyrproduktion bør derfor afvikles.

Endelig er der blandt Rådets medlemmer forskellige forventninger til, hvilke udviklingsmuligheder, der er realistiske. For nogle medlemmer er det realistisk at forvente, at det kan lade sig gøre at tilfredsstille minks behov i passende grad, og at produktionen af ræve inden for en overskuelig tidshorisont kan udvikles til et tilsvarende niveau. For andre anses dette, eller et evt. kompensatorisk højere niveau af dyrevelfærd, kun realistisk for produktionen af mink. De medlemmer, der anser det for urealistisk at opnå dette for ræveproduktionen mener, at ræveproduktionen som følge heraf bør afvikles.

Det Dyreetiske Råds medlemmer er dog alle enige om, at der er velfærdsproblemer i pelsdyrproduktionen, og at de eksisterende indhusnings-systemer ikke i tilstrækkelig grad tilgodeser dyrenes adfærdsmæssige behov. Det Dyreetiske Råd forventer, at der i takt med at vores viden om pelsdyrene øges, vil være mulighed for at ændre produktionsforholdene væsentligt. Selv om nogle medlemmer helst ser, at produktionen afvikles, er alle Rådets medlemmer derfor også enige om, at hvis pelsdyrproduktion fortsat skal være tilladt, kræver det, at der sættes ind med lovgivning, og stilles krav om at forbedre forholdene i pelsdyrproduktionen, således at dyrenes velfærd tilgodeses i højere grad end tilfældet er i dag. Det er imidlertid stadig et åbent spørgsmål, om dette er muligt og realistisk under kommercielle forhold hvad angår ræveproduktionen, samt hvilken tidshorisont der er for at kunne indføre forbedringer i produktionen.

Politisk adskiller pelsdyrproduktionen sig fra hovedparten af den øvrige husdyrproduktion ved, at der internationalt set er åbnet for muligheden for et forbud. Det Dyreetiske Råd finder dog, at efter som Danmark er en af verdens førende producenter af pels, er det bedste alternativ til et forbud at lade Danmark foregå de øvrige pelsdyrproducerende lande med et godt eksempel ved at forbedre forholdene i den danske pelsdyrproduktion.

Anbefalinger

Forekomsten af stereotyper, der ses som tegn på velfærdsproblemer, ses ikke i samme grad, når mink holdes fx i zoologiske haver, som i pelsdyrproduktionen. Det er derfor rimeligt at antage, at disse dyr godt kan holdes på en velfærdsmæssig forsvarlig vis, selv om det er uvist, om dette er foreneligt med en rentabel produktion. Det, at det kan gøres lidt bedre, er dog ikke ensbetydende med, at det gøres godt nok, og på længere sigt kan det være nødvendigt at tænke i helt nye baner for at finde det optimale produktionsystem til pelsdyr.

Forskningen inden for relevante aspekter af dyrevelfærd er dog stadig forholdsvis ny, hvilket gør det svært at pege på, præcis hvordan forbedringer af produktionen skal udformes for reelt at komme dyrene til gode. Det Dyreetiske Råd finder dog, at der ud over anbefalingerne fra Europarådet kan anbefales en række tiltag til forbedring af pelsdyrenes velfærd. I den forbindelse finder Rådet, at den danske pelsdyrbranche spiller en vigtig rolle, og at det er rimeligt at stille krav om, at branchen fortsat tager et medansvar for udviklingen både gennem finansiering af relevant forskning samt ved initiativer til handlingsplaner.

Indhusning

De bure mink og ræve holdes i, vil altid medføre en restriktion i mulighederne for bevægelse, og da mink og ræve samtidig bruger det meste af deres tid på hvile, er det særligt vigtigt at sørge for, at de

har – og også udnytter – muligheden for at få rørt sig i de aktive perioder. Et stimulerende miljø kan dog forudsætte, at der også tildeles et øget areal for at give plads til de forskellige faciliteter. Det Dyreetiske Råd finder, at initiativerne til berigelse af pelsdyrenes miljø bør tage udgangspunkt i dyrenes naturlige adfærdsrepertoire, og påpeger at de kan have behov for helt andre former for berigelse, end vi er vant til at give vores husdyr.

Avl

Det Dyreetiske Råd mener, at der i avlen bør tages hensyn til, at dyrene skal kunne trives i produktionen, og fokuserer i den forbindelse på nødvendigheden af at inddrage specifikke kriterier i avlen, der ikke nødvendigvis er direkte relateret til produktionen, men som vil øge velfærden for de dyr, der indgår i produktionen. Der er i dag praktiske testredskaber til rådighed til selektion mod frygtssomhed, og Rådet anbefaler, at denne parameter straks inddrages og prioriteres højt i avlsarbejdet. Rådet mener desuden, at der kan være andre aspekter af temperament, der skal inddrages i avlsparementrene. Det Dyreetiske Råd understreger dog, at et avlsarbejde, hvor man reducerer indikatorer på, at dyrene ikke trives, fx forekomsten af stereotypier, bør ledsages af andre tiltag, der vides at reducere årsagerne til, at dyrene ikke trives. Endelig påpeger Rådet, at der bør være en særlig opmærksomhed i avlen på, at de parametre, der opprioriteres i produktionsøjemed ikke har negative sideeffekter for dyrevelfærden eller er forbundet med indirekte bivirkninger.

Uddannelse

Det Dyreetiske Råd finder, at det bør sikres gennem specifikke kurser, at de, der har en mink- og/eller ræveproduktion, besidder tilstrækkelig viden om disse arters behov. I den forbindelse mener Rådet ikke, at det er tilstrækkeligt, som det nu er tilfældet for ræveproduktionen, at stille krav om uddannelse

af nye mink- og ræveproducenter. Rådet mener, at det bør sikres gennem efteruddannelse, at også nuværende producenter af både mink og ræve er bekendt med den seneste viden, udvikling og erfaring i de relevante produktioner.

Anbefalinger vedrørende mink

• Indhusning

Kvaliteten af burarealet er af stor betydning, og det må derfor sikres, at minimumsarealet giver plads til berigelse. Det Dyreetiske Råd finder, at der er utallige muligheder for at udvikle indretningen af buret, så minkene kan tilbydes et mere rigt miljø fx med hylde, rør og løse objekter. Halm er desuden et vigtigt redskab til at reducere stress hos mink, og brug af rigelig halm i redekasserne bør derfor fastholdes. Rådet ser imidlertid også andre potentielle muligheder for berigelse af minkenes miljø, hvor svømmevand er blot ét blandt flere tiltag, der kan hjælpe til at dække behovet for eksploration. Rådet mener i den forbindelse, at der med tanke på dyrenes naturlige adfærd bl.a. kunne arbejdes med aktivering omkring måden foderet præsenteres på, samt at der muligvis kan hentes inspiration fra hold af nært beslægtede kæledyr som fritter.

Europarådet angiver ud over en minimum burstørrelse, at længden på buret skal være minimum 70 cm. Der er imidlertid ikke krav om, at dette skal være i ét plan, og hvis arealet fordeles over to niveauer, er der risiko for, at dyrene ikke kan udfolde et normalt bevægelsesmønster. I dansk lovgivning bør der derfor indføres krav om, at de 70 cm skal være i samme niveau.

• Pasningskvalitet

Minkene formodes at blive stressede af at gå for tæt på hinanden. Når tæverne er blevet parret, bør de derfor holdes i hvert andet bur, så afstanden mellem dyrene øges. Der kan desuden være udviklingsmuligheder i rutinerne omkring fravæning.

- *Fodring*

Den restriktive fodring formodes at være medvirkende årsag til forekomsten af stereotypier. Da den restriktive fodring ikke anses for nødvendig ud fra et videnskabeligt synspunkt, mener Det Dyreetiske Råd, at en restriktion af fodermengden bør undgås. Som alternativ kan forsøges med tildeling af mere energifattigt foder, så restriktionen angår energitildeling og ikke mængde. Hvis det skønnes, at restriktiv fodring ikke kan undgås, mener Rådet, at der bør fastsættes en grænse for restriktionen.

Anbefalinger vedrørende ræve

Frygtsomheden hos ræve er typisk mere udtalt end hos mink, hvilket har givet anledning til at sætte spørgsmålstegn ved, om det overhovedet er muligt at holde ræve i en produktionssammenhæng på en velfærdsmæssig acceptabel måde. Generelt begrænses mulighederne for at påpege konkrete anbefalinger for ræve af, at forskningen endnu ikke er særlig detaljeret med hensyn til tiltag, der i praksis kan bruges til at forbedre rævenes velfærd. Det Dyreetiske Råd påpeger, at selv om ræveproduktionen er blevet udviklet noget, er niveauet af dyrevelfærd ikke godt nok på nuværende tidspunkt, og nogle medlemmer stiller sig stærkt tvivlende over for, om det er realistisk at forvente, at produktionen kan udvikles til et tilfredsstillende niveau.

- *Indhusning*

Undersøgelser har vist, at rævenes velfærd kan forberedes væsentligt ved at give dem et areal på 2m². Dette kan sikres ved året rundt at udnytte det samlede buranlæg, således at hvert avlsdyr også i perioden efter pelsning har adgang til et dobbeltbur. Der er her tale om en væsentlig forbedring, som kan gennemføres uden nævneværdige omkostninger for branchen.

Kasser og hylder giver et mere komplekst miljø for rævene og kan reducere rævenes frygtsomhed. Da hylder og kasser bruges forskelligt af rævene, bør der være adgang til begge faciliteter i burene,

og de skal være tilgængelige hele året. Når tæven har hvalpe, skal det desuden sikres, at der er kasse- og hyldeplads nok til både tæven og alle hvalpene.

- *Pasningskvalitet*

Rævene har brug for menneskekontakt for at reducere frygtsomheden, og det bør sikres, at redekassen åbnes, når hvalpene er ca. 3-5 uger gamle, så de tidligt har visuel kontakt til mennesker. Forskningen peger imidlertid på, at der kan være yderligere tiltag, der kan reducere frygtsomheden, og i det omfang at man ved sådanne forholdsvis enkle tiltag kan reducere rævenes frygtsomhed, bør disse inddrages i pasningsrutinerne.

Når rævene holdes tæt på hinanden i produktionssammenhæng, kan det være et problem, at den ræv, der rangerer lavt i hierarkiet kan være tvunget til at opholde sig tæt på den dominante ræv uden mulighed for at komme væk. Europarådsrekommendationen anfører, at lavtrangerende tæver ikke må anbringes i bure ved siden af dominerende tæver, hvilket i praksis må forventes at stille store krav til producentens kendskab til de enkelte dyr i produktionen. Rådet anbefaler, at problemstillingen undersøges yderligere med henblik på at finde en løsning.

7. Bilag

Bilag 1

Det Dyreetiske Råd har behandlet emnet pelsdyrproduktion på 6 møder i perioden november 2001 – oktober 2002. Rådet har foretaget to ekskursioner i forbindelse med udarbejdelse af udtalelsen. Den første til Danmarks Jordbrugsforskning, Foulum, hvor følgende personer deltog: Fra Danmarks Jordbrugsforskning, Foulum, seniorforsker, cand. scient., Ph.d., Steffen Werner Hansen, seniorforsker, cand. agro., Ph.d., Steen Møller, og forsker, cand. scient., Ph.d., Jens Malmkvist, samt fra Dansk Pelsdyravlforening konsulent Pernille Schack, og konsulent

Jesper Clausen. Den anden ekskursion gik til Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles forsøgsgård, Rørrendegård, hvor også følgende personer deltog: Fra Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, lektor Niels Enggaard Hansen, og lektor Jan Elnif, samt fra Københavns Universitet, lektor Leif Lau Jeppesen og lektor Vivi Pedersen. Desuden har dyrlæge Mariann Chriél, tidligere ansat hos Dansk Pelsdyravlerforening (nu hos Dansk Kvæg), deltaget i ét af Rådets møder. Fotos er venligst udlånt af Steffen Werner Hansen, Leif Lau Jeppesen, Vivi Pedersen og Dansk Pelsdyravlerforening. Endelig vil Rådet gerne takke følgende personer for nyttige kommentarer til en tidligere version af udtalelsen: Niels Enggaard Hansen, Steffen Werner Hansen, Leif Lau Jeppesen, Vivi Pedersen og Sander Jacobsen, afdelingschef i Dansk Pelsdyravlerforening.

Dyrlæge Stine B. Christiansen har fungeret som faglig sekretær.

Bilag 2

Sammenfatning af lovmæssige krav samt Dansk Pelsdyravlerforenings anbefalinger vedr. minkproduktion. Dansk Pelsdyravlerforenings anbefalinger er dog under revision.

Bilag 3

Sammenfatning af lovmæssige krav samt Dansk Pelsdyravlerforenings anbefalinger vedr. ræveproduktion. Dansk Pelsdyravlerforenings anbefalinger er dog under revision.

Bilag 2. Sammenfatning af lovmæssige krav samt Dansk Pelsdyravlerforenings anbefalinger vedr. minkproduktion

Mink	Danske regler	Europaråds-rekommandation	Dansk Pelsdyravlerforenings anbefalinger (1991) (Anbefalingerne er dog under revision)
Arealkrav		<p>(redeskassen er ikke inkluderet i arealangivelsen)</p> <p>Bredde: min. 30 cm Længde: min. 70 cm Højde: min. 45 cm</p> <p><i>1 voksent dyr:</i> Areal: min. 2550 cm²</p> <p><i>1 tæve med hvalpe:</i> Areal: min. 2550 cm²</p> <p><i>Ungdyr efter fravæning, op til to dyr:</i> Areal: min. 2550 cm² (+850 cm² for hvert dyr derudover)</p>	<p>Generelt: Intet bur med højde under 38 cm og areal mindre end 1800 cm²</p> <p><i>1 voksent dyr:</i> Bredde: min. 20 cm Længde: min. 90 cm Højde: min. 45 cm Areal min. 1800 cm²</p> <p><i>2 dyr og avlsbure:</i> Bredde: min. 30 cm Længde: min. 90 cm Højde: min. 45 cm</p>
Redekasse		Skal være isoleret, have tilstrækkeligt gulvareal og forsynes jævnlgt med leje- og beskæftigelsesmateriale såsom halm	Skal være lun og tør og nemt kunne fores med redemateriale, fx hø, strå eller træspåner
Fravæning		<p>Alder: min. 8 uger</p> <p>Unge dyr må ikke holdes isoleret</p>	
Aflivningsmetoder	<p>Tilladt:</p> <ul style="list-style-type: none"> • penetrerende bolt pistol • injektion • elektrisk strøm • kulilte • chloroform • kuldioxid 	<p>Anbefales:</p> <ul style="list-style-type: none"> • penetrerende bolt pistol, efterfulgt af afblødning • injektion • elektrisk strøm • kulilte • kuldioxid 	<p>Injektion</p> <p>Aflivningskasse med gas som fx:</p> <ul style="list-style-type: none"> • udstødningssgas • kuldioxid • kulilte

Bilag 3. Sammenfatning af lovmæssige krav samt Dansk Pelsdyravlerforenings anbefalinger vedr. ræveproduktion

Ræv	Danske regler	Europaråds-rekommandation	Dansk Pelsdyravlerforenings anbefalinger (1991) (Anbefalingerne er dog under revision)
Arealkrav	<p><i>1 avlsdyr eller 2 ungdyr:</i> Højde: min 75 cm Areal: min. 1 m²</p> <p><i>1 tæve med hvalpe over 4 uger:</i> Højde: min 75 cm Areal: min. 2 m²</p>	<p>Bredde: min. 75 cm Længde: min. 100 cm Højde: min. 70 cm</p> <p><i>1 voksent dyr:</i> Areal: min. 0,8 m²</p> <p><i>1 tæve med hvalpe:</i> Areal: min 2,0 m²</p> <p><i>Ungdyr efter fravæning, op til to dyr:</i> Areal: min. 1,2 m² (+ 0,5 m² for hvert dyr derudover)</p>	<p>Generelt: Intet bur med højde under 60 cm og areal mindre end 0,50 m²</p> <p><i>Avlsbure:</i> Bredde: min. 96 cm Længde: min. 110 cm Højde: min. 75 cm</p> <p><i>Tævebure:</i> Bredde: min. 64 cm Længde: min. 110 cm Højde: min. 75 cm</p>
Krav vedr. hylde/kasse	<p><i>Hylde:</i> Areal: min. 35 x 35 cm Skal være anbragt i burets øverste halvdel og afskærmet af uigennemsigtigt materiale på to sammenstødende sider</p> <p>eller:</p> <p><i>Kasse:</i> Højde: min. 30 cm Areal: min. 1225 cm² Placeres så der er uhindret adgang til at gå ind i og op på kassen</p>	<p><i>Hylde eller redekasse</i>, som dyret kan hvile ovenpå</p> <p>Desuden krav om adgang til et <i>afsondret område</i></p>	<p>Adgang til redekasse og/eller hylde i vinterhalvåret</p>
Redekasse	<p>Højde: min. 35 cm Areal: min. 40 cm x 50 cm</p>	<p>Skal være delt i forrum, der skjuler indgangen til selve redekassen. Selve redekassen skal være tilstrækkeligt drænet og isoleret</p>	<p>Adgang til redekasse og/eller hylde i vinterhalvåret</p> <p>Redekasse bør give ræven mulighed for at føle sig ugeneret af omgivelserne</p>
Beskæftigelsesmateriale		<p>Krav om gnavemateriale</p>	

Bilag 3... fortsat

Aflivningsmetoder	Tilladt: <ul style="list-style-type: none">• penetrerende bolt pistol• injektion• elektrisk strøm	Anbefales: <ul style="list-style-type: none">• penetrerende bolt pistol, efterfulgt af afblødning• injektion• elektrisk strøm• kulilte	Elektrisk strøm (anbefales som mest velegnet) Injektion Aflivningskasse med gas som fx: <ul style="list-style-type: none">• udstødningsgas• kuldioxid• kulilte
-------------------	---	---	--